

УДК 330. 341.1: 338.242
JEL Classification O380

Васильців Тарас

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

E-mail: tgvas@mail.ru

Шехлович Андріана

старший науковий співробітник

Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові
м. Львів, Україна

E-mail: a.shehlovych@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. Незважаючи на безальтернативність переходу економіки країни на інноваційну модель розвитку в умовах нарощення технологічного відставання вітчизняного промислового комплексу та тиску зовнішньої агресії, інституційно-правовий механізм забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні залишається недостатньо розвинутим. Йде мова не лише про нормативно-правове поле, яке визначає господарські та економічно-правові умови здійснення інноваційної діяльності, але й про чітко встановлені умови, правила і процедури реалізації базових функцій державного управління. Це актуалізує завдання істотного посилення нормативно-правової складової інноваційної політики держави як передумови належного управління становлення інноваційно-орієнтованої моделі функціонування суб'єктів підприємницької діяльності.

Методи. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи системного аналізу та теоретичного узагальнення, методи групувань, логічного аналізу, стратегічного менеджменту та порівняльного аналізу.

Результати. Досліджено системно-структурні недоліки інституційно-правового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні. Удосконалено існуючу методологію оцінювання рівня інноваційної безпеки з урахуванням змістової диференціації категорії інноваційної діяльності, інноваційної активності, інноваційного розвитку та безпеки держави. Встановлено, що реформування інституційно-правового базису інноваційної діяльності підприємств повинно забезпечуватись у контексті реалізації функцій аналізу, планування, організації, мотивації та контролю процесу управління інноваційною діяльністю. Обґрунтовано заходи удосконалення інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної діяльності підприємств як передумови забезпечення інноваційної безпеки України.

Перспективи. Подальші дослідження в аналізованій сфері доцільно зосередити на формуванні інституційної інфраструктури інтеграції науково-дослідної та виробничої діяльності з метою активізації інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна безпека, інституційно-правовий механізм, підприємства, державна політика.

Вступ.

Низька ефективність державної політики зі стимулювання інноваційної активності підприємств в Україні, розбудови інноваційної інфраструктури, технологічної модернізації національної економіки та зростання частки високотехнологічного експорту вимагає визначення та реалізації низки дієвих заходів, зорієнтованих на покращення ситуації в аналізованій сфері, зокрема значно ширшого і активнішого використання суб'єктами бізнесу результатів інноваційної діяльності, ініціювання створення і комерціалізації нових продуктів в галузі техніки, технології, організації праці, управління в соціальній сфері тощо, зміцнення, цим самим, інноваційної компоненти конкурентоспроможності національної економіки держави.

Як показує досвід економічно розвинених держав, рішучі кроки мають опиратися на достатню інституційно-правову основу. Це актуалізує завдання істотного посилення нормативно-правової складової інноваційної політики держави як передумови належного управління становленням інноваційно-орієнтованої моделі функціонування суб'єктів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідження стратегічних пріоритетів та практичних аспектів активізації інноваційної діяльності підприємств та інноваційної безпеки держави здійснювалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, такими як: О. Амоша, Ю. Бажал, У. Баумоль, А. Гальчинський, Е. Деніс, Р. Лукас, В. Новицький, В. Семиноженко, О. Собкевич, Р. Солоу, А. Сухоруков, Л. Федулова, М. Хвесик, Й. Шумпетер та ін. Водночас, незважаючи на підвищену увагу з боку дослідників до формування та реалізації механізмів активізації інноваційної діяльності підприємств, рівень інноваційної безпеки України залишається критично низьким, а інструменти державного управління – неефективними.

Мета.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-прикладних засад формування інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи системного аналізу та теоретичного узагальнення (при дослідженні наукових результатів вчених стосовно формування інституційно-правових механізмів активізації інноваційної діяльності підприємств); групувань, логічного аналізу, стратегічного менеджменту (для обґрунтування пріоритетів, інструментів та засобів удосконалення інституційно-правового базису інноваційної діяльності підприємств); порівняльного аналізу (при встановленні особливостей підвищення ефективності державного управління реалізацією інституційно-правових механізмів забезпечення інноваційної діяльності підприємств).

Результати.

Для України проблема реформування інституційно-правового базису інноваційної безпеки залишається актуальною протягом всього періоду незалежності через наявність критичних перешкод активізації інноваційної діяльності підприємств та її поширення в необхідних обсягах. Такий висновок робимо, виходячи з того, що розглядаємо інституційно-правовий базис інноваційної безпеки держави не лише в аспекті законодавства, яке визначає господарські і економічно-правові умови здійснення інноваційної діяльності чи управління параметрами безпеки в цій сфері, але й у контексті чіткого встановлення умов, правил і процедур реалізації базових функцій державного управління, як-от – стратегування і планування, організації політики і стимулювання всіх суб'єктів, аналізу і контролю, відповідальності за отримані результати.

Відтак, формування вітчизняного інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної безпеки держави має включати усунення таких його недоліків, як неузгодженість положень окремих нормативно-правових актів та розпорядчих документів, декларативність, недостатня обґрунтованість положень стратегічного програмування економічного розвитку на інноваційних засадах, несформованість дієвих регуляторних механізмів податкової, фінансово-кредитної та інвестиційної політики, недосконалість інституційного середовища стимулювання інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери. Очевидно, що за умови їх подальшого збереження для України до критично високого рівня зростають загрози невідторотної втрати інноваційного потенціалу, поглиблення кризових явищ, подальшого технологічного відставання від

вже не лише розвинутих країн, а також послаблення інноваційної безпеки, що матиме наслідком негативний системний вплив на усі сфери суспільного життя та компоненти системи національного господарства.

Чи не найважливішим є модернізація інституційно-правового базису інноваційної діяльності підприємств шляхом формування і впровадження відповідного механізму, дієвість якого дасть змогу забезпечити належні інституційні трансформації та сформувати економічні стимули діяльності та зближення економічних інтересів всіх учасників інноваційного процесу – від генерування знань до реалізації інноваційної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Вважаємо, що фактично інституційно-правове забезпечення інноваційної безпеки держави є законодавчо-правовим полем, яке, з одного боку, регламентує діяльність владних структур щодо управління розвитком інфраструктури інноваційної безпеки держави, поширення інновацій в економіку та соціальну сферу, а з іншого – визначає і регулює рамки діяльності суб'єктів інноваційної діяльності та її інфраструктури, у межах яких створюються відповідні стимули та обмежуються ризики і загрози прямого чи опосередкованого управління створенням і впровадженням інновацій [2].

Звернімо увагу на те, що за період незалежності в Україні прийнято доволі велику кількість стратегій, концепцій, програм, законів, положень та інших нормативно-правових актів на різних рівнях системної ієрархії управління економікою, покликаних забезпечити розвиток науково-технологічної та інноваційної сфери, трансферу технологій як головних умов забезпечення інноваційної безпеки держави. Однак, неузгодженість дій органів влади, наділених повноваженнями щодо вироблення і реалізації політики в інноваційній сфері, недієвість механізмів координації і вироблення спільних заходів щодо визначення основних засад формування і реалізації збалансованої державної інноваційної політики призводять до невизначеності та невиконання положень інституційно-правового базису інноваційної безпеки в Україні. Відтак, існуючий вітчизняний науково-технологічний та інноваційний потенціал не став чинником зміцнення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення інноваційної безпеки держави.

На нашу думку, до найважливіших системно-структурних недоліків інституційно-правового забезпечення інноваційної безпеки держави належить недосконалість методології та методів оцінювання її рівня з метою стратегічного прогнозування та оцінювання позитивних і негативних ефектів інноваційної діяльності як основи розробки стратегічних програмних документів посилення інноваційної безпеки, чим пояснюються надмірно узагальнені стратегічні цільові параметри структурно-інноваційної перебудови економіки.

Так, існуюча методологія оцінювання рівня інноваційної безпеки України характеризується рядом недоліків, що унеможлиблює можливість достовірного прогнозування її рівня навіть у короткостроковій перспективі. Варто погодитися із науковцями, які вважають, що при оцінюванні стану науково-інноваційної діяльності Міністерством економічного розвитку та торгівлі України застосовуються індикатори, які лише поверхово характеризують інноваційність економіки, що не дають уявлення про вплив на кінцевий результат економічної безпеки або економічного розвитку, відображають не інноваційний розвиток, а лише інноваційний потенціал країни (регіону), тобто міру здатності й готовності сукупності економічних агентів здійснювати інноваційну діяльність [6, с. 6]. Це потребує удосконалення існуючої методології оцінювання рівня інноваційної безпеки з урахуванням змістової диференціації категорій інноваційної діяльності, інноваційної активності, інноваційного розвитку та безпеки держави (рис. 1).

Слід відзначити недостатній рівень забезпечення інноваційної безпеки України у структурно-просторовому вимірі, оскільки інституційно-правовий базис інноваційної безпеки стосується передусім макрорівня, а на регіональному та місцевому рівнях його практично немає. Зокрема, механізми та інструменти регулювання інноваційної діяльності МСП не імплементовані до сьогоденних кризових умов їх функціонування. Діюча модель стимулювання інноваційної активності підприємств, зорієнтована на пряме бюджетне субсидування, продемонструвала свою очевидну неефективність.

<p align="center">Інноваційна діяльність</p> <ul style="list-style-type: none"> • кількість організацій науково-дослідної сфери; • чисельність наукових кадрів та їх структура; • кількість виконаних наукових та науково-дослідних робіт; • чисельність винахідників та раціоналізаторів; • кількість захищених дисертаційних досліджень; • кількість зареєстрованих об'єктів інтелектуальної власності; • кількість підприємств реального сектору економіки, що використовують результати інноваційної діяльності; • частка видатків на наукові та науково-технічні роботи в ВВП 	<p align="center">Статика</p>
<p align="center">Інноваційна активність</p> <ul style="list-style-type: none"> • індекс кількості організацій науково-дослідної сфери, чисельності наукових кадрів, виконаних науково-дослідних робіт, зареєстрованих об'єктів інтелектуальної власності; • частка інноваційно активних підприємств реального сектору економіки; • кількість фахівців, які виконують НДР на 1 тис. осіб населення; • коефіцієнт винахідницької активності населення; • відношення кількості впроваджених об'єктів інтелектуальної власності до зареєстрованих; • індекс зміни активності кількості впроваджених ОІВ до зареєстрованих 	<p align="center">Рівень та динаміка</p>
<p align="center">Інноваційний розвиток (розвиток інноваційної сфери)</p> <ul style="list-style-type: none"> • частка товарів та послуг з ознаками інноваційності в роздрібному товарообороті; • частка реалізованої інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку; • обсяги та частка інвестицій, що скеровані на інноваційні проекти; • раціональність структури впроваджених інновацій; • обсяги ринку інтелектуальної власності та його частка у світовому ринку інтелектуальної власності; • обсяги роялті і їх частка у ВВП; • чисельність практик спільно реалізованих інноваційних проектів бізнесу, науково-дослідних структур та інноваційних фірм; • народногосподарський ефект інноваційної діяльності 	<p align="center">Система і структура, результативність та ефективність</p>
<p align="center">Інноваційна безпека</p> <ul style="list-style-type: none"> • частка використовуваних технологій V-VI технологічних укладів; • індекси вітчизняної економіки у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності та інноваційної діяльності; • роль інноваційного складника у конкурентоспроможності базових груп товарів вітчизняного виробництва на внутрішніх і зовнішніх ринках; • рівень впровадження інновацій у техніко-технологічні процеси видів економічної діяльності, галузей, на яких спеціалізується національна економіка; • рівень впровадження інновацій у техніко-технологічні процеси, які мають власний потенціал розвитку; • частка впроваджених інноваційних технологій у сферах енергетики, ЖКГ, освіти, охорони здоров'я; • наявність діючих базових елементів інноваційної інфраструктури, інтелектуально-кадрового, інвестиційного та фінансово-ресурсного забезпечення 	<p align="center">Реалізація потенціалу і захист від загроз</p>

Рис. 1. Змістова диференціація категорій інноваційного розвитку та безпеки держави*

*Джерело: розробка автора

Так, у 2015 р. зафіксовано подальше падіння промислового виробництва інноваційної продукції, триває згортання внутрішнього ринку високих технологій, зменшення частки інноваційно активних підприємств, що зумовлює необхідність розроблення системного методологічного інструментарію управління інноваційною діяльністю підприємств з урахуванням концептуальних засад інноватики, реалій і сучасних викликів. Насамперед, це стосується формування нормативно-правової бази поліпшення інвестиційного клімату та стимулювання МСП щодо створення нових виробництв та освоєння технічних інновацій, яка має на меті врегулювати питання розвитку системи венчурного фінансування інноваційних проектів, створення об'єктів інноваційної інфраструктури (високотехнологічних кластерів, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів та ін.).

Додамо, що в системі стимулювання інноваційної активності суб'єктів підприємницької діяльності в Україні можна виокремити низку вад інституційно-правового характеру, які перешкоджають ефективному використанню їх інноваційного потенціалу, а саме – відсутність стабільності та послідовності в політиці фінансової підтримки інноваційної діяльності, низькоефективний режим адміністрування інноваційних проектів із складними бюрократичними процедурами та податковою звітністю, відсутність спеціальної методики моніторингу та прогнозування результатів інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Вищезазначене дозволяє констатувати про негайну необхідність реформування інституційно-правового механізму інноваційної безпеки у контексті реалізації функцій аналізу, планування, організації, мотивації та контролю процесу управління інноваційною діяльністю. Це дасть змогу систематизувати законодавство в інноваційній сфері, нівелювати деструктивну дію суперечливих положень окремих нормативно-правових актів, структурувати систему публічного управління інноваційною сферою за функціональним принципом та сформувати належний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності на різних рівнях ієрархії управління (макро-, мезо-, мікро-).

Функція аналізу передбачає сукупність механізмів та інструментів збирання інформації про стан інноваційної безпеки з метою забезпечення узгодження і координації рішень щодо вироблення ефективної інноваційної політики. Окрім того, до основних завдань цієї функції також належать: (1) моніторинг рівня інноваційної безпеки на державному, регіональному та локальному рівнях; (2) діагностика потенційних та існуючих загроз і ризиків інновацій безпеці зовнішнього та внутрішнього характеру з метою їх своєчасної локалізації; (3) інформаційно-аналітична підтримка інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

За результатами аналізу стану інноваційної безпеки визначаються мета та цілі, яких планується досягнути, тобто виконується функція планування, яка передбачає концептуальне визначення пріоритетів, стратегічних напрямів на загальнодержавному та регіональному рівнях та основних засобів їх досягнення. Варто зазначити, що в Україні переважно застосовуються стратегії перенесення та запозичення, які передбачають впровадження досягнень зарубіжного науково-технологічного потенціалу у власній економіці або освоєння виробництва іноземної високотехнологічної продукції з використанням дешевшої робочої сили та науково-технологічного потенціалу [1]. Певні сподівання були пов'язані з прийняттям у 2009 р. Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [5], якою передбачалося створення постійно діючої системи її забезпечення. В межах такої системи планувалося забезпечити моніторинг інноваційної сфери, контролювати виконання завдань означеної стратегії, розробляти відповідні рекомендації для органів законодавчої та виконавчої влади, здійснювати періодичне корегування стратегії країни тощо. Але зазначену систему так і ще не було створено на жодному рівні ієрархії управління економікою.

Більше того, упродовж 2014-2016 рр. у результаті зовнішньої воєнної агресії проти України виникла низка додаткових принципово нових для нашої держави викликів і загроз інноваційній безпеці, які оперативним чином необхідно врахувати при стратегічному плануванні. Тобто стратегія не може бути незмінною: до неї мають вноситися корективи відповідно до змін оточуючого середовища.

Відповідно, на нашу думку, стратегія інноваційного розвитку України потребує негайного оновлення, адекватного змінам, що сталися в нашій країні за останній період.

У зв'язку з цим, виникає потреба у пошуку і застосуванні нових ефективних інструментів стратегічного планування й управління. У цьому контексті особливе місце в розробці науково-технологічної й інноваційної стратегії провідних держав займає нова практика визначення стратегічних перспектив інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних забезпечити підвищення конкурентоспроможності національної економіки за допомогою методології «Форсайт» (Foresight), що активно застосовується як на корпоративному, так і національному рівнях. У більшості випадків методологією передбачено оцінювання: (1) стану розвитку конкретного науково-технологічного напрямку, тобто розробку «технологічної карти»; (2) перспектив сфери науки і технології (розподіл ресурсів на проекти НДДКР); (3) потенціалу науково-технологічного розвитку в соціально-економічному контексті (прийняття стратегічних рішень на макрорівні) [7].

Недоліки інституційно-правового механізму інноваційної безпеки України негативно позначаються й на організації вітчизняної державної політики у цій сфері. За результатами аналізу є підстави стверджувати про дублювання організаційної структури управління інноваційною діяльністю в Україні, розпорощення та дублювання функцій між кількома центральними органами виконавчої влади у інноваційній сфері. Так, в Україні, незважаючи на пріоритетність розвитку високотехнологічного виробництва та ринку інновацій, до цього часу не створено жодної структури, яка б була відповідальною за інноваційну політику як єдиний представник уряду. Фактично на сьогоднішній день організаційний аспект інституційно-правового забезпечення інноваційної безпеки здійснює Міністерство освіти і науки України, яке неналежним чином виконує задекларовані в цій сфері функції. Наслідком цього є невизначеність та фрагментарність державної політики в частині забезпечення інноваційної безпеки на усіх рівнях системної ієрархії управління економікою.

З огляду на зазначене, вважаємо за необхідне створення державного органу, відповідального за загальну координацію та організацію роботи з реалізації державної політики у сфері забезпечення інноваційної безпеки (наприклад, Міністерство інновацій та технологій), аналогі якого є у низці розвинутих країн світу. Окрім реалізації державної інноваційної політики зазначена структура також спроможна забезпечити запровадження системи стратегічного планування як в частині періодичного затвердження перспективних ключових параметрів розвитку інноваційної сфери, так і в частині проведення аналізу ризиків та загроз інноваційній безпеці, а також періодично здійснювати оцінювання рівня інноваційної безпеки, включаючи вхідні параметри для розрахунку загального показника, з подальшим публікуванням результатів на офіційній інтернет-сторінці профільного міністерства.

З метою підвищення ефективності системи інституційно-організаційного забезпечення інноваційної безпеки України як цілісної сукупності структурних елементів, які взаємодіють згідно з чіткими правилами та принципами, необхідним є реформування системи публічного управління інноваційною сферою за функціональним принципом і законодавче закріплення її організаційної структури з чітким визначенням функцій та повноважень кожного органу публічного управління в зазначеній сфері, в т.ч. на регіональному рівні. Тобто мається на увазі створення ієрархічних вертикалей взаємодії органів забезпечення інноваційної безпеки на усіх рівнях, започаткування практики розробки програмних документів на засадах принципу “знизу-вверх”, що передбачає першочергове врахування ініціативи та думки органів місцевого самоврядування, регіональних науково-дослідних установ, інституцій громадянського суспільства та бізнес-середовища.

Потрібно зауважити, що значними недоліками інституційно-правового механізму характеризується й реалізація функції мотивації, яка охоплює сукупність фінансово-економічних, нормативно-правових, інституційних механізмів, важелів та інструментів, спрямованих на формування та підтримку мотиваційних умов забезпечення інноваційної безпеки. Визначальними блоками мотиваційної функції в Україні можна вважати: фіскальний (звільнення від перерахування до бюджету сум ввізного мита для суб'єктів інноваційної діяльності технологічних та індустріальних

парків; застосування 20% норми прискореної амортизації основних засобів четвертої групи – для суб'єктів технологічних парків); бюджетний (бюджетне кредитування, відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами інноваційної діяльності в банках, пряме фінансування).

Зазначимо, що в Україні на сьогодні домінують бюджетні, а не фіскальні інструменти стимулювання інноваційної діяльності. Причини цього пов'язані зі складністю адміністрування податкових пільг, непрозорістю та відсутністю контролю за їх використанням, досвідом значних корупційних зловживань. Проте, з огляду на обмеженість бюджетного ресурсу, така підтримка є незначною для забезпечення переходу економіки країни на інноваційну модель розвитку. Тому, ґрунтуючись на досвіді розвинутих країн, провідну роль має виконувати саме фіскальний механізм стимулювання інноваційної діяльності разом із заохочувальними організаційними заходами [3; 8].

Йдеться першочергово про доопрацювання та прийняття пакету законопроектів, розроблених Міністерством освіти та науки України на виконання пункту 342 Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», а саме проектів Законів України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання інновацій)», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо стимулювання інновацій)», «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо стимулювання інновацій)» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інновацій».

Це передбачає удосконалення інституційно-правового механізму інноваційної безпеки України за такими напрямками: звільнення від податку на прибуток підприємств, які вкладають кошти в інноваційну діяльність, зокрема у проведення досліджень та розробок, у розмірі, пропорційному витратам підприємства на НДДКР, встановивши граничне обмеження таких знижок у розмірі не більше 50% прибутку; звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ при ввезенні в Україну сировини, устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів, які не виробляються в Україні, але необхідні для технологічного переоснащення вітчизняних підприємств.

Окрім прямої підтримки інноваційної діяльності, держава може застосовувати в межах відповідного інституційно-правового механізму інструменти непрямої дії через формування ефективного інституційного середовища стимулювання інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою активізації інноваційної діяльності. Тобто мається на увазі створення дієвих мотиваційних умов для залучення якомога більшої кількості суб'єктів інноваційної безпеки до участі в інноваційних процесах забезпечення інноваційної безпеки.

Зосередимо увагу на реалізації такої важливої функції інституційно-правового базису інноваційної безпеки держави, як контроль, яка включає в себе використання ряду послідовних управлінських інструментів, системна реалізація яких дає можливість здійснити відповідними структурними підрозділами органів влади оцінювання реалізації стратегічних та оперативних планів, досягнення стратегічних цілей, а також забезпечити уникнення відхилень від стратегічного напрямку діяльності інституцій з метою внесення необхідних коректив до моменту настання негативних явищ та впливу на поведінку економічних суб'єктів.

Водночас функція контролю залишається в Україні однією із найбільш нереалізованих в рамках інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної безпеки держави. Йдеться, зокрема, про відсутність ефективної системи контролю за підтримкою інноваційної діяльності на усіх рівнях системної ієрархії управління економікою, за реалізацією державної політики в аналізованій сфері, за використанням бюджетних коштів на програми та проекти підтримки інноваційної діяльності.

На наше переконання, для підвищення ефективності реалізації цієї функції необхідно розробити дієву систему державного та недержавного регулювання і контролю діяльності суб'єктів інноваційної безпеки – державних, фінансово-кредитних установ, елементів інноваційної інфраструктури, та дотримання законодавства у цій сфері як важливого інституційного елементу.

Рис. 2. Напрями та заходи удосконалення інституційно-правового базису інноваційної безпеки держави за функціями управління*

*Джерело: розробка автора

Крім того, важливим є посилення контролю за виконанням заходів з фінансової підтримки інноваційної діяльності, передбачених Законом України «Про інноваційну діяльність», а також програмними документами у сфері забезпечення інноваційної безпеки держави. Одночасно,

необхідно запровадити систему персональної відповідальності й контролю за використанням бюджетних ресурсів на всіх стадіях виконання цільових програм та проектів у інноваційній сфері, що унеможливить нецільове використання бюджетних коштів та сприятиме підвищенню їх ефективності [4, с. 237, 247].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що структурно-логічна схема практичної імплементації запропонованих підходів, спрямованих на удосконалення інституційно-правового механізму і засобів державної політики інституційно-правового забезпечення інноваційної безпеки, набуває вигляду як на рис. 2.

Отже, реалізація запропонованих заходів сприятиме удосконаленню інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні, зокрема: (1) покращенню інформаційно-аналітичного забезпечення в цій сфері; (2) підвищенню ефективності стратегічного планування інноваційної безпеки; (3) узгодженню та удосконаленню системи публічного управління інноваційною безпекою; (4) створенню сприятливого економіко-правового середовища кредитування та інвестування у інноваційну сферу; (5) розробленню дієвої системи державного і недержавного контролю та оцінювання діяльності суб'єктів інституційного забезпечення інноваційної безпеки.

Висновки і перспективи.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що на даний час в Україні відсутній належний інституційно-правовий базис, яким визначаються цілісні підходи до розробки та реалізації державної політики у сфері забезпечення інноваційної безпеки. Чинні правові акти у цій сфері мають, переважно, несистемний характер та не враховують зміни, які відбуваються в умовах функціонування вітчизняної інноваційної сфери, а також формування нових викликів та загроз. Відсутність комплексного підходу значно знижує ефективність заходів з протидії загрозовим явищам інноваційній безпеці нашої держави.

Вирішення проблеми недосконалості використовуваного в Україні інституційно-правового механізму забезпечення інноваційної безпеки на усіх рівнях системної ієрархії управління економікою може здійснюватися у різних напрямках, включно з нівелюванням усього напрацьованого досі та прийняттям принципово нових законодавчих актів. Але, на нашу думку, такий підхід був би невірним, а те інституційно-правове забезпечення державної політики в аналізованій сфері, що вже напрацьоване, абсолютно не зайве. Його необхідно лише узгодити між собою, спрямувати у необхідному руслі, а саме в напрямі досягнення головної мети – зміцнення інноваційної безпеки, а також надати реальних імпульсів (адміністративні важелі та економічні стимули) цьому процесу.

Удосконалення інституційно-правового механізму інноваційної безпеки, безперечно, визначає її базис, однак безпосередня ефективна реалізація науково-технологічного та інноваційного потенціалу держави потребує ще й формування інституційної інфраструктури інтеграції науково-дослідної та інноваційної діяльності, що формує подальші перспективи досліджень в аналізованій сфері.

Список використаних джерел

1. Власюк О. С. Інноваційна стратегія українських реформ: стан та пріоритети. *Стратегічні пріоритети*. 2007. №1(2). С. 102-107.
2. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України : монографія. Київ : Знання України, 2012. 347 с.
3. Молдован О. О., Єгорова О. О. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/1104/>
4. Собкевич О. В. Перспективи реалізації інноваційної політики у промисловості України: вплив на економічну безпеку держави : монографія. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2015. 336 с.
5. Андрощук Г. О. , Жияєв І. Б. , Чижевський Б. Г. , Шевченко М. М. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Київ : Парламентське вид-во, 2009. 632 с.

6. Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2013 р. № 3 (28). С. 5-15.

7. Федулова Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 3. С. 106-120.

8. Шевченко Л.С., Гриценко С.М., Макуха О.А. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування. Харків : Право, 2009. 312 с.

Статтю отримано: 13.04.2017 / Рецензування 4.05.2017 / Прийнято до друку: 17.05.2017

Taras Vasylytsiv

Dr. Sci (Econ), Professor

Department of Finance, Credit and Insurance

Lviv University of Trade and Economics

Lviv, Ukraine

E-mail: tgvas@mail.ru

Andriana Shekhlovych

Senior Research Fellow

Regional Branch of National Institute for Strategic Studies in Lviv

Lviv, Ukraine

E-mail: a.shehlovych@gmail.com

FORMATION INSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISM TO PROVIDE INNOVATION ENTERPRISE ACTIVITY IN UKRAINE

Abstract

Introduction. development model in terms of increasing technological gap of domestic industry and the pressure of external aggression, institutional and legal mechanism to provide of innovation activity of enterprises in Ukraine remains undeveloped. It includes not only the legal and regulatory framework that defines the business, economic and legal conditions of innovation, but also it includes clearly defined conditions, rules and procedures for implementing basic government functions. It actualizes the task of substantially strengthening of legal and regulatory component of innovation policy as a prerequisite for good governance emergence of innovation and oriented model of the businesses.

Methods. General scientific and special methods of system analysis and theoretical generalization, methods of groupings, logical analysis, strategic management and comparative analysis are used during the research.

Results. Systemic and structural weaknesses of the institutional and legal supporting of innovation activity in Ukraine are investigated. Existing methodology for evaluation of innovative security considering semantic differentiation of categories of innovation, innovation activity, innovation development and state security is improved. It is established that the reformation of the institutional and legal basis of innovation activity must be provided in the context of realization of functions of analysis, planning, organization, motivation and control of the process of innovation management. Measures of improving institutional and legal framework to provide innovation activity as a precondition for providing innovative security of Ukraine are substantiated.

Discussion. Further research in the analyzed area is advisable to focus on the formation of the institutional infrastructure integrating research and production activities in order to stimulate innovative activity.

Keywords: innovation activity, innovation security, institutional and legal mechanism, enterprises, public policy.

References

1. Vlasiuk, O.S. (2007). Innovatsiina stratehiia ukrainskykh reform: stan ta priorytety [Innovation strategy Ukrainian Reforms: Status and Priorities]. *Stratehichni priorytety*, (2), 102-107.

2. Burkaltseva, D.D. (2012). *Instytutsionalne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Institutional ensuring of economic security of Ukraine]. Kyiv, Ukraine : Znannia Ukrainy.

3. Moldovan, O.O. & Yehorova, O.O. *Shchodo vdoskonalennia biudzhethno-podatkovykh instrumentiv stymulivannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Regarding the improvement of budget and fiscal tools to stimulate innovation in Ukraine]. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1104/>

4. Sobkevych, O.V. (2015). *Perspektyvy realizatsii innovatsiinoi polityky u promyslovosti Ukrainy: vplyv na ekonomichnu bezpeku derzhavy* [Perspectives of implementation of innovation policy in industry of Ukraine: the impact on the economic security of the state]. Kyiv, Ukraine: TOV «DKS Tsentr».

5. Androshchuk, H.O., Zhyliaiev, I.B., Chyzhevskiy, B.H., & Shevchenko, M.M. (2009). *Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010–2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv* [The strategy of innovative development of Ukraine in 2010–2020 in terms of globalization challenges]. Kyiv, Ukraine: Parlamentske vyd-vo.

6. Sukhorukov, A.I., & Kharazishvili, Yu.M. (2013). Shchodo metodolohii kompleksnoho otsiniuvannia skladnykiv ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Regarding the methodology of complex estimation of components of economic state security]. *Stratehichni priorityty*, 3 (28), 5-15.

7. Fedulova, L.I. (2008). Forsait: suchasna metodolohiia tekhnolohichnoho prohozuvannia [Forsyth: modern technological forecasting methodology]. *Ekonomika i prohozuvannia*, 3, 106-120.

8. Shevchenko, L.S., Hrytsenko, O.A., & Makukha, S.M. (2009). *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist' ta napryamy formuvannya* [The economic security of the state: nature and directions of shaping]. Kharkov, Ukraine: "Vydannya Pravo.

Received: 04.13.2017 / Review 05.4.2017 / Accepted 05.17.2017

